

نمایه‌ای از آثار علمی و فرهنگی

استاد بصیراحمد دولت‌آبادی

۵۰

۵۰

✘ ابراهیم حکمتی (غوری) و عبدالقیوم آیتی

مقدمه

کردند و نیز در راستای احیای هویت قوم هزاره و رسمیت مذهب شیعه گام‌های ارزشمندی برداشتند، تلاش کردند که موانع موجود را با بیان واقعیت‌های تاریخی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی از میان بردارند.

استاد دولت‌آبادی در طول مبارزات عدالتخواهانه، یکی از چریک‌های قلم‌به‌دست شهید مزاری و مردم مظلوم افغانستان به شمار می‌رفت. او، پس از مهاجرت به ایران، با کمک استعداد و توانمندی ذاتی خود، در مدت‌زمان اندک و در یک دوره فشرده آموزشی مطبوعاتی شرکت کرد، در این دوره توانست شیوه کار مطبوعاتی را به‌خوبی فراگیرد و به یک استاد ماهر در این زمینه تبدیل شود.

استاد بصیراحمد دولت‌آبادی، محقق، پژوهشگر، روزنامه‌نگار منتقد و مورخ معاصر افغانستان است. دولت‌آبادی، تقریباً اکثر عمر خویش را به روایت درد و رنج مزمن مردم خویش پرداخت و با تلاش‌های خستگی‌ناپذیر توانست، سرگذشت بخش عظیمی از جامعه فراموش‌شده افغانستان را ثبت و ضبط کند. استاد دولت‌آبادی همراه و همگام با حجت‌الاسلام والمسلمین استاد شهید عبدالعلی مزاری (ره) و دیگر شخصیت‌های رهروان راه عدالت و آزادی، زندگی خود را وقف دفاع از عدالت، برابری، آرامش و برادری در افغانستان

✘ بخش اول: نگاهی به ویژگی‌های فرهنگی و شخصیتی دولت‌آبادی

پس از آن، در مجموعه ارگان نشراتی سیدجمال‌الدین حسینی، مجله «حبل‌الله»، با مدیریت ایشان منتشر گردید. دولت‌آبادی، با تأسیس و انتشار مجله حبل‌الله در سال ۱۳۶۲ ش. توسط شهید مزاری، فعالیت مطبوعاتی خود را به شکل جدی آغاز کرد، او با نام مستعار «محمدیوسف سمیع» مدیرمسئولی این مجله را به عهده داشت و در تهران منتشر می‌شد، در ضمن وی به تاریخ‌نگاری و نقد تاریخ‌نگاری پرداخت. در این سال‌ها علاقه‌مندی خاصی او به آثار علامه فیض -محمدکاتب، سبب شد که در این زمینه مقالاتی فراوانی را به چاپ بسپارد.

او در کنار فعالیت‌های قلمی، در سال ۱۳۷۲ ش، همراه با شماری از نویسندگان هم‌وطن در ایجاد «مرکز فرهنگی نویسندگان افغانستان» مشارکت کرد و در مجله‌های «سراج»، «هفته‌نامه وحدت»، «صراط» و «نگاه معاصر» قلم می‌زد. در سال ۱۳۸۰ ش، دوره رکود فعالیت‌های فرهنگی از جمله نشریات مهاجرین در ایران و بازگشت شماری زیادی از فرهنگیان، اهالی قلم به افغانستان از جمله دولت‌آبادی به افغانستان، او مورد بی‌مهری رهبران سیاسی هزاره واقع شد و در نهایت همراه با همسر و فرزندان در سال ۱۳۸۵ ش، مطابق ۲۰۰۶ م از غربی به غربت دیگر کوچید و در کشور کانادا پناهنده شد.

استاد دولت‌آبادی با حجم بزرگی از تولید آثار ارزشمند علمی خود، کارنامه درخشانی برای جامعه علمی افغانستان و نسل‌های پس از خود به یادگار گذاشته است. او در عرصه‌های مختلف علمی، به تولید آثار گران‌سنگ فراوان علمی و فرهنگی برجسته‌ای در راستای پیشرفت کشور و آگاهی مردم، همت گماشت. فعالیت‌های علمی و فرهنگی دولت‌آبادی در این نوشتار به دودسته کلی تقسیم می‌شود:

۱. مسئولیت اجرایی در مطبوعات. ۲. تولید آثار علمی که تفصیل آن در پی می‌آید.

الف) مسئولیت‌های اجرایی در حوزه نشریات و مطبوعات

۱. مدیرمسئول و سردبیر مجله «حبل‌الله»، تهران، از سال ۱۳۶۲ تا ۱۳۷۰ / ۱۹۸۳ تا ۱۹۹۱ م.
۲. سردبیر مجله «حبل‌الله»، تهران، از سال ۱۳۷۰ تا سال ۱۳۷۶ (پایان نشر).
۳. اعضای هیئت مؤسسان مرکز فرهنگی نویسندگان افغانستان (مرکز

فرهنگی - اجتماعی سراج)، قم.

۴. اعضای هیئت تحریریه مجله «سراج»، قم، در برخی ادوار نشر این مجله.

۵. اعضای هیئت تحریریه مجله «نگاه معاصر». مزارش‌ریف.

۶. اعضای تحریریه «هفته‌نامه وحدت»، از سال ۱۳۷۷ / ۱۹۹۸ م تا پایان نشر «هفته‌نامه وحدت» در ایران.

۷. سردبیر نشریه «عبرت».

۸. اعضای هیئت تحریریه مجله «صراط» در قم.

۹. از اعضای هیئت تحریریه نشریه «سپیده» در آمریکا.

۱۰. همکاری قلمی با نشریات مختلف در ایران، از قبیل نشریات:

«بعثت»، «همبستگی»، «اخوت»، «هاجر»، «توسعه»، «کتاب ماه»،

«طلوع وحدت» در پاکستان، «ندای هزارستان» در آلمان و...

ب) تولید آثار علمی و فرهنگی

یک. کتاب‌ها

الف) کتاب‌های انتشار یافته تألیف دولت‌آبادی

۱. شناسنامه احزاب و جریانات سیاسی افغانستان.

نویسنده: بصیراحمد دولت‌آبادی. ناشر: مؤلف. تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه.

تاریخ: زمستان ۱۳۷۱ ش. حروف چینی و صفحه‌آرایی: قم، فرانشر.

تعداد صفحات: ۴۱۸ صفحه.

این اثر استاد دولت‌آبادی، اتحادها، انجمن‌ها، شوراهای گروه‌ها و

جریان‌های سیاسی افغانستان را معرفی می‌کند. این کتاب با حروف

الفبا دسته‌بندی شده و دارای هفت فصل است که عبارتند از: فصل

اول: گروه (الف)، فصل دوم: گروه (پ، ت، ج)، فصل سوم: گروه (ح)،

فصل چهارم: گروه (د، س)، فصل پنجم: شوراهای، فصل ششم: گروه (ف)،

ک، گ)، فصل هفتم: گروه (م، ن).

۲. شناسنامه افغانستان. نویسنده: بصیراحمد دولت‌آبادی. ناشر:

مؤلف. چاپ: چاپخانه و لیتوگرافی شهید، قم. تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه.

تاریخ: چاپ اول، ۱۳۷۱ ش. تعداد صفحات: ۴۱۷ صفحه.

این کتاب دارای هشت فصل است که عبارتند از:

فصل اول: خصوصیات ولایات، فصل دوم: وضعیت جغرافیایی

افغانستان، فصل سوم: وضعیت تاریخی افغانستان، فصل چهارم:

وضعیت اجتماعی افغانستان، فصل پنجم: وضعیت اقتصادی

۵. معرفی‌نامه افغانستان، ۱۳۷۲.
۶. سطح صلح و تفاهم ملی در افغانستان، سال ۱۳۷۵ ش/۱۹۹۶ م.
۷. از ابدالی تا ربانی، سال ۱۳۷۷ ش/۱۹۹۸ م.
۸. هزاره‌ها، پناه‌گزینی و کتمان هویت، سال ۱۳۸۲ ش/۲۰۰۳ م.
۹. مزاری ماندگارترین تلاش در تاریخ هزاره‌ها، چاپ اول، ۱۳۹۱ ش/۲۰۱۳ م.
۱۰. در مزار بی مزاری، سال ۱۳۹۲ ش/۲۰۱۳ م. به صورت الکترونیک
۱۱. خدمات فرهنگی بابه مزاری، سال ۱۳۹۲ ش/۲۰۱۳ م. به صورت الکترونیک.
- ب) کتاب‌های انتشار یافته تألیف دولت‌آبادی و دیگران
۱۲. هویت سیاسی شیعیان افغانستان، سال ۱۳۷۳ ش/۱۹۹۴ م. با همکاری سرور جواد، مرکز فرهنگی نویسندگان افغانستان.
۱۳. شهید عبدالخالق هزاره، چاپ سال ۱۳۷۳ ش/۱۹۹۴ م. با همکاری استاد سرور دانش.
۱۴. زندگینامه بابه مزاری، چاپ ۱۳۷۴ ش/۱۹۹۵ م. با همکاری استاد سرور دانش.
۱۵. شورای ائتلاف اسلامی افغانستان، چاپ سال ۱۳۷۸ ش/۱۹۹۹ م. با همکاری تعدادی از نویسندگان افغانستانی.
- ج) کتاب‌های آماده چاپ
۱. از نانویی تا کاشانک همراه با استاد مزاری، سال ۱۳۶۵ ش/۱۹۸۶ م.
۲. زندگینامه بابه مزاری، سال ۱۳۷۲ ش/۱۹۹۳ م.
۳. افغانستان ناشناخته، سال ۱۳۷۲ ش/۱۹۹۳ م.
۴. شناسنامه انقلاب، جلد اول، سال ۱۳۷۲ ش/۱۹۹۳ م.
۵. مراکز علمی فرهنگی افغانستان، سال ۱۳۷۲ ش/۱۹۹۳ م.
۶. جامعه‌شناسی سیاسی افغانستان، سال ۱۳۷۲ ش/۱۹۹۳ م.
۷. شیوه‌گذاری امام حسین (ع) در افغانستان، سال ۱۳۷۳ ش/۱۹۹۴ م.
۸. شناسنامه علما دانشمندان افغانستان، جلد اول، سال ۱۳۷۵ ش/۱۹۹۶ م.
۹. نامه‌های مردم به بابه مزاری، جلد اول، سال ۱۳۸۲ ش/۲۰۰۳ م.
۱۰. از مزار بگویم و یا از مزاری؟

- افغانستان، فصل ششم: وضعیت فرهنگی، فصل هفتم: وضعیت نظامی افغانستان و فصل هشتم: وضعیت سیاسی افغانستان. کتاب شناسنامه افغانستان، چاپ اول، ۱۳۷۱ ایران - چاپ دوم، ۱۳۸۲، چاپ سوم، ۱۳۸۶، چاپ چهارم، ۱۳۹۲.
۳. هزاره‌ها از قتل‌عام تا احیای هویت. نویسنده: بصیراحمد دولت-آبادی. چاپ اول این کتاب در قم با ۵۱۶ صفحه، در سال ۱۳۸۵ انتشار یافت. چاپ دوم این اثر، با اصلاحات توسط استاد در خارج از قم منتشر گردید. ناشر: نامشخص. تیراژ: ۳۰۰۰ نسخه. تاریخ چاپ: ۱۳۸۵ ش. خدمات کامپیوتری عظیمی. تعداد صفحات: ۳۳۷ صفحه.
- این کتاب دارای هفت فصل است که عناوین فصول به شرح ذیل است:
- فصل اول: تاریخچه پناه‌گزینی افغانستان در خارج از مرزهای کنونی.
- فصل دوم: سیاست عبدالرحمان با هزاره‌ها از آغاز قدرت‌گیری تا تسلیم کامل.
- فصل سوم: قیام سراسری هزاره‌جات پس از تسلیم شدن.
- فصل چهارم: سرنوشت هزاره‌ها بعد از شکست.
- فصل پنجم: مهاجرت و آوارگی هزاره‌ها بعد از قتل‌عام و فرمان بردگی.
- فصل ششم: بازگشت دوباره هزاره‌ها در صحنه اجتماعی سیاسی افغانستان.
- فصل هفتم: احیاگران هویت سیاسی - اجتماعی جامعه هزاره.
- از مهم‌ترین آثار وی می‌توان به شناسنامه افغانستان اشاره کرد که ۴ بار تجدید چاپ شد و از آثار مهم دیگر او می‌توان کتاب هزاره‌ها از قتل‌عام تا احیای هویت را، نام برد.
۴. ناگفته‌های بصیراحمد دولت‌آبادی از زندگی و مبارزات رهبر شهید مزاری. نویسنده: بصیراحمد دولت-آبادی. ناشر: کتابخانه مجازی هزارستان. تاریخ چاپ: نامشخص. تعداد صفحات: ۴۷ صفحه.
- این کتاب دارای دو بخش کلی است که عبارتند از:
- بخش اول: استاد مزاری احیاگر هویت سیاسی، مذهبی هزاره و شیعه در افغانستان.
- بخش دوم: مزاری شخصیت تاریخ‌ساز یا ساخت تاریخ؟
۵. معرفی‌نامه افغانستان، ۱۳۷۲.
- بخش دوم: مزاری شخصیت تاریخ‌ساز یا ساخت تاریخ؟

۱۱. طرح بازسازی حوزات علمیه اسلامی و ساماندهی طلاب افغانستانی مقیم ایران، سال ۱۳۸۳ ش/۲۰۰۴ م.
۱۲. روزشمار وقایع مهم کشور و یادداشت‌های شخصی ۳۰ ساله دولت‌آبادی، ۳۰ جلد.
۱۳. شناسنامه دولت‌آباد.
۱۴. روزنامه‌نگاری مهاجرین و... (دولت-آبادی، ۱۳۸۴: ۵۱۶)

دو. مقالات

دولت‌آبادی فعالیت‌های مطبوعاتی خود را اولین بار با نوشتن دو مقاله بسیار ساده و ابتدایی، تحت عنوان «جبهه ملی پدر وطن» و «ترفندهای خاد جهت فریب مردم» در نشریه «پیام خون» در تابستان سال ۱۳۶۰ مطابق ۱۹۸۱ م که از مدرسه نانوایی چهارکنت ولایت بلخ نشر می‌شد، آغاز کرد و بیشتر از ۲۰۰ مقاله چاپ‌شده را استاد دولت‌آبادی در کارنامه خود دارد. لازم به یادآوری است که بیشترین مقالات بصیراحمد دولت‌آبادی در مجله جبل‌الله، هفته‌نامه وحدت، صراط، اخوت، طلوع وحدت، بعثت، ندای هزارستان، سپیده، کتاب ماه، همبستگی، توسعه، بشارت، خط سوم، پیام خون و... بلندترین طولانی‌ترین مقالات در فصلنامه سراج انتشار یافته است.

اول: هفته‌نامه وحدت

الف) هفته‌نامه حزب وحدت اسلامی افغانستان. صاحب‌امتیاز: حزب وحدت اسلامی افغانستان؛ مدیرمسئول: محمد سرور دانش/ حسین شفایی؛ زمان نشر: پس از تأسیس حزب وحدت تا ۱۷ سنبله ۱۳۷۹؛ شماره‌ها: از ۱ تا ۱۳۵۹؛ مکان نشر: ایران - قم.

یکی از نشریات که در خارج از افغانستان چاپ می‌شد هفته‌نامه حزب وحدت اسلامی افغانستان بود. از بدو تأسیس حزب وحدت به رهبری استاد حجت‌الاسلام والمسلمین شهید مزاری این نشریه کارش را آغاز کرد تا ۱۷ سنبله ۱۳۷۹ ادامه داشت. این هفته‌نامه در جمهوری اسلامی ایران در قم چاپ می‌شد. یکی از نشریات پرتیراژ و تأثیرگذار بین مهاجرین بود. نشریه فوق در استان‌های یزد، مشهد، اصفهان، تهران، سمنان، سیستان، قم و... در دفتر نمایندگی حزب وحدت به دست مهاجرین می‌رسید. البته از تیراژ دقیق آن اطلاع ندارم. ولی غالباً در آن زمان (سال‌های ۷۱-۷۹) بیشتر باسوادان مهاجرین برای اطلاع از وضعیت سیاسی و اجتماعی افغانستان به هفته‌نامه وحدت مراجعه می‌کردند. همان‌طور که از نامش پیدا است

این جریده به صورت هفته چاپ می‌شد.

در شناسنامه این نشریه هیئت تحریریه آن قید نگردیده است، چند نفر در تدوین آن نقش اساسی داشت؛ حجت‌الاسلام والمسلمین استاد سرور دانش (مدتی زیادی وی مدیرمسئول بود)، حمزه واعظی، حجت‌الاسلام والمسلمین استاد علی زاده مالستانی، حجت‌الاسلام والمسلمین مرحوم حسین شفایی، حجت‌الاسلام احمدعلی علیزاده جاغوری، حجت‌الاسلام والمسلمین صفر زاده، حجت‌الاسلام والمسلمین رحمانی، حجت‌الاسلام والمسلمین ناصر، اسماعیل حکیمی، علی امیری، صادقی، سید حمیدالله جعفری، موحد بلخی، حفیظ الله زکی و دیگران، یکی از کسانی که در هفته‌نامه وحدت مقاله می‌داد استاد بصیراحمد دولت‌آبادی بود. در اینجا فهرستی از مقالات او را از شماره ۱۰۱ تا ۳۵۹ ذکر می‌شود.

شماره‌های فوق در چهار جلد تنظیم شده است و در قم محل مرکز فرهنگی نویسندگان افغانستان وجود دارد:

جلد اول از شماره ۱۰۱ تا ۱۷۴ از تاریخ ۲۰ جوزا ۱۳۷۲ تا...
جلد دوم از شماره ۱۷۵ تا ۲۳۹ مربوط به سال ۱۳۷۶ شماره ۲۱۱ نیست.

جلد سوم از شماره ۲۴۰ تا ۲۸۸ مربوط سال ۱۳۷۷
جلد چهارم از شماره ۲۸۹ تا ۳۸۹ مربوط به سال‌های ۷۸ و ۷۹ در تمام این شماره مدتی استاد دانش مدیرمسئول بود تا شماره ۲۳۹؛ در اواخر استاد مرحوم حسین شفایی (از شماره ۲۴۰-۲۷ حمل ۱۳۷۷ - به بعد) مدیرمسئول بود.

مقالات استاد دولت‌آبادی به دو بخش قابل تقسیم است: مقالاتی که سلسله‌وار و دوره‌ای بوده و در چندین شماره چاپ شده و نیز مقالات متفرقه که در شماره‌های مختلف انتشار یافته است.

الف) مجموعه مقالات سلسله‌وار و دوره‌ای

۱. مجموعه مقاله «تاریخچه مراکز علمیه - فرهنگی افغانستان»، این نوشته بلند در طی ۲۳ قسمت به زیور طبع آراسته گردیده است. این مقاله از شماره ۱۹۳ هفته‌نامه وحدت (۲ حوت - اسفند ۱۳۷۵) آغاز شده تا شماره ۲۳۹ (۹ دلو ۱۳۷۶) ادامه دارد. در برخی از شماره‌ها در این میان چاپ نشده است مانند این شماره‌ها: ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۷، ۲۲۱ و ۲۲۶ تا ۲۳۰، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۷ و ۲۳۸.

۲. مجموعه مقاله «تعزیه امام حسین (ع) در افغانستان»، نوشته فوق در هفت قسمت چاپ شده است. از شماره ۲۱۰ شروع می‌شود تا ۲۱۷

در حال توسعه»، این مقالات در چهار قسمت چاپ شده است، شماره‌هایی ۲۷۱-۲۷۲ و ۲۷۴-۲۷۵، قوس ۷۷۱۳ تا ۲۶ قوس ۱۳۷۷.

۷. مجموعه مقاله «تجاوز ارتش سرخ به افغانستان- آثار و پیامدهای آن در منطقه»، تحلیلی است از تجاوز روس‌ها در افغانستان و منطقه در سه قسمت به چاپ رسیده است. شماره‌های ۳۲۸ تا ۳۳۰، ۹ جدی تا ۳۰ جدی ۱۳۷۸.

۸. مجموعه مقاله «هویت زدایی اقوام، آثار و پیامدها»، در سه قسمت تدوین شده است. شماره‌های ۳۴۶-۳۴۵ و ۳۴۸؛ ۵ جوزا ۷۹ تا ۲۶ ثور ۱۳۷۹.

نوشته فوق نقدی است بر مقاله که توسط غلام‌حسین پریشان نامی در شماره ۳۴۳ نوشته شده است. غلام حسن پریشان به احتمال زیاد اسم مستعار است.

۹. مجموعه مقاله «چرا دو دهه تأخیر (نگاهی بر جلد دوم افغانستان در مسیر تاریخ)»، در دو قسمت، شماره ۳۴۰ و ۳۴۱ ثور ۱۳۷۹، ص ۴؛ و ۸ ثور ۱۳۷۹، ص ۴، به چاپ رسیده است. این مقاله به مناسبت چاپ جلد دوم کتاب مرحوم محمد غبار نوشته شده است، نگاهی نقد گونه به جلد دوم افغانستان در مسیر تاریخ دارد.

۱۰. مجموعه مقاله «لوی جرگه سنتی و چالش‌های جدید»، این نوشته در دو قسمت در شماره‌ای ۳۲۵ تا ۳۲۶، ۱۸ قوس و ۲۵ قوس ۱۳۷۹، به چاپ رسیده است.

۱۱. مجموعه مقاله «ظاهر شاه از شعار تا عمل»، این نوشته در سه قسمت با نگاهی انتقادی به عملکرد ظاهر شاه تدوین شده است. شماره‌های ۳۵۴ و ۳۵۶ و ۳۵۸، ۶ اسد تا ۱۰ سنبله ۱۳۷۹.

ب) مجموعه مقالات متفرقه

بخش دوم مقالات دولت‌آبادی مقالاتی است که به صورت پراکنده به مناسبت‌های خاص نوشته است. این مقالات نیز بابیان بسیار رسا و قلم شیوا است. به ذکر عناوین اکتفا می‌کنم از تحلیل و بررسی آن در اینجا صرف نظر می‌شود.

۱. «شناسنامه مزار»، مقاله است در معرفی شهر مزارشریف، شماره ۱۰۱، ۲۰ جوزا ۱۳۷۲ این مقاله به صورت سلسله‌وار نشر شده است. اما از آنجای که به شماره قبل از ۱۰۱ را دست پیدا شد که چند قسمت داشته است، زیرا در این شماره نوشته است قسمت آخر.

۲. «نگاهی گذرا بر کتاب افغانستان در مسیر تاریخ - به مناسبت چاپ

یعنی از تاریخ ۵ سرطان ۱۳۷۶ تا ۲۳ اسد (مرداد) ۱۳۷۶ فقط در شماره ۲۱۲ چاپ نگردیده است.

۳. مجموعه مقاله «وقایع هزاره‌جات»، این مجموعه نوشته‌ها از کتاب گران‌سنگ تاریخی مرحوم ملافیض محمدکاتب هزاره، سراج التواریخ، جمع‌آوری شده است. این مقالات در بیداری نسل جوان جامعه نقش مؤثر داشت. وقایع هزاره‌جات در ۳۳ قسمت در شماره ۲۴۵ تا شماره ۳۱۵ آمده است. از تاریخ ۳۱ حمل ۱۳۷۷ تا ۸ میزان ۱۳۷۸.

۴. مجموعه مقاله «هزاره‌ها، پناه‌گزینی و کتمان هویت»، یکی از دردمندانترین، نوشته‌های استاد بصیراحمد دولت‌آبادی در همین سلسله مقالات می‌گنجد. این مقالات بعدها به صورت کتاب زیراسک شده بیرون آمد و در زمان اندکی نایاب گردید. در زمان که این سلسله مقالات چاپ می‌شد تأثیر آن برای نسل جوان محسوس بود. هزاره‌ها و پناه‌گزینی در ۱۵ قسمت در «هفته‌نامه وحدت» به چاپ رسید. از شماره ۲۹۱ (۲۶ حمل ۸۷) تا ۳۱۴ (۱ میزان ۸۷) ادامه می‌یابد. این مقالات به راستی دردمندانانه است و دقیق زوایای تاریخ معاصر هزاره‌ها را و نقاط تاریخی کتمان شده تاریخ این مردم را بیان نموده است.

عناوین برخی از قسمت‌های مقالات این است:

الف) «پناه‌گزینی و مهاجرت به داخل کشور»، قسمت ۵، شماره ۲۹۷، جوزای ۱۳۷۸، ص ۶.

ب) «سکنا‌گزینی مجدد»، قسمت ۱۲، شماره ۳۰۵، اسد ۱۳۷۸، ص ۴.

ج) «سیر شهرنشینی هزاره‌ها»، قسمت ۱۳، شماره ۳۰۷ ف سنبله ۱۳۷۸، ص ۱۰.

د) «تقسیمات اداری»، قسمت ۱۵، شماره ۳۱۴، ۱ میزان ۱۳۷۸.

۵. مجموعه مقاله «انقلاب اسلامی ایران، آثار و پیامد آن در افغانستان»، این مقالات در سه قسمت چاپ شده است در شماره‌های ۲۸۲-۲۸۴، ۱۵ دلو ۷۷ تا ۲۹ دلو ۷۷.

ج) «سیر شهرنشینی هزاره‌ها»، قسمت ۱۳، شماره ۳۰۷ ف سنبله ۱۳۷۸، ص ۱۰.

د) «تقسیمات اداری»، قسمت ۱۵، شماره ۳۱۴، ۱ میزان ۱۳۷۸.

۵. مجموعه مقاله «انقلاب اسلامی ایران، آثار و پیامد آن در افغانستان»، این مقالات در سه قسمت چاپ شده است در شماره‌های ۲۸۲-۲۸۴، ۱۵ دلو ۷۷ تا ۲۹ دلو ۷۷.

۶. مجموعه مقاله «اداره مبارزه با فساد اداری در کشورهای

جدید آن»، شماره ۱۵۶، ۱۴ اسد ۱۳۷۵، ص ۵.

۳. «هفته‌نامه وحدت، تجربیات گذشته و انتظارات آینده»، شماره ۲۲۱،

۲۰ سنبله ۱۳۷۶، صفحات ۵ و ۶.

۴. «نگاهی به اجلاس صلح افغانستان»، شماره ۲۳۴، ۲۰ قوس ۱۳۷۶،

ص ۷.

۵. «سراج التواریخ یا کتاب وقایع»، این مقاله توضیحی است پیرامون

جلد سوم سراج التواریخ کتاب مهم ملافیض محمدکاتب هزاره، شماره

۲۷، ۲۴۰، ۱۳۷۷، ص ۶.

۶. «۷ و ۸ ثور در یک نگاه»، شماره ۲۴۲، ۱۰ ثور ۱۳۷۷، صفحات ۱ و ۵.

۷. «حزب وحدت اسلامی سرآغاز یک تحول بزرگ در افغانستان»،

شماره ۲۵۳، ۲۵ سرطان ۱۳۷۷، ص ۵.

۸. «کج بنشینیم راست بگوئیم: تحلیلی است از سقوط بامیان به

دست گروه طالبان و ارائه راهکارها برای نیروهای اجتماعی، سیاسی

و فرهنگی هوادار حزب وحدت»، شماره ۲۶۰، ۱۲ سنبله ۱۳۷۷، ص ۳.

۹. «افغانستان تکرار سیاست‌های گذشته»، شماره ۲۷۰، ۲۱ عقرب

۱۳۷۷، ص ۳.

۱۰. «میزان ماهی خاطره‌ها و عبرت‌ها برای سه نسل (پدربزرگ‌ها،

پدران و نسل امروز)»، مقاله طولانی است، ش ۳۱۷، ۲۲ میزان ۱۳۷۸،

ص ۴.

۱۲. «تفاوت‌ها از کجا است تا به کجا؟»، ش ۳۳۳، ۱۴ دلو ۱۳۷۸، ص ۲.

۱۳. «حرفه‌ای نشدن روزنامه‌نگاری مهاجرین»، نقدی است از وضعیت

نشریات احزاب افغانستانی در داخل ایران بین مهاجرین. ش ۲۳۳.

۱۴. «واقعیت که هرگز موردتوجه قرار نگرفت»، این نوشته در دو

قسمت به زیور طبع آراسته‌شده است، شماره‌های ۳۳۴-۳۳۵، ۲۸ دلو

۷۸ و ۵ حوت ۱۳۷۷.

۱۵. «زمان شمار وقایع مهم از زندگی رهبری شهید»، دولت‌آبادی از

کسانی است از نوجوانی همراه باب‌مزاری بوده و شهید مزاری را از

نزدیک خوب می‌شناخته. این مقاله گزارش دقیقی از زندگی قافله‌سالار

عدالت، استاد مزاری است. در شماره ۳۳۷ (۱۹ حوت ۷۸، ص ۱۴) به

چاپ رسیده است.

۱۶. «از مزار بگوئیم یا از مزاری؟»، این نوشته دولت‌آبادی است از زمان

اسارت باب‌مزاری تا خاک‌سپاری پیکر استاد مزاری در مزار شریف،

نوشته فوق گزارش دقیقی است از خاک‌سپاری استاد شهید. شماره ۳۳۷،

۱۹ حوت ۷۸، ص ۱۰.

۱۷. «سقوط کابل در میزان ۱۳۰۸ به نقل از کتاب»، شماره ۳۲۰، ۱۳

عقرب ۱۳۷۸، ص ۵.

۱۸. «سقوط کابل در میزان ۱۳۰۸ به نقل از کتاب انقلاب کاتب»، ۳۲۳،

۲۷ عقرب ۷۸، ص ۵. این دو مقاله در واقع در ادامه سلسله مقالات

وقایع هزاره‌جات است که قبلاً ذکر شد.

۱۹. «شایعه محک سنجش افکار یا تحریف واقعیت‌ها»، شماره ۳۵۱،

۱۶ سرطان ۱۳۷۹. در آن زمانه شایعه بود که استاد محمد کریم خلیلی

از دبیر کلی حزب وحدت برکنار شده است این مقاله پاسخی است

به این شایعه.

۲۰. «نگاهی به کتاب جریان پرشتاب طالبان (واقعیت‌ها، تحریف‌ها

و دردها)»، شماره ۳۴۹، ۲ سرطان ۷۹، ص ۴ و ۵. این مقاله در نقدی

کتاب، «جریان پرشتاب طالبان» است که از سوی سازمان فرهنگ و

ارتباطات جمهوری اسلامی ایران چاپ شده است.

دوم: فصل‌نامه سراج

صاحب‌امتیاز: مرکز نویسندگان افغانستان؛ مدیرمسئول: محمد سرور

دانش / محمدعلی جویا؛ سردبیر: حمزه واعظی؛ (در شماره‌های اول

بدون سردبیر است)، زیر نظر هیئت تحریریه. هیئت تحریریه متناوب

بود، مثلاً در شماره ۱۷-۱۶ افراد ذیل به‌عنوان هیئت تحریر نوشته‌شده

است: دکتر امین احمدی؛ بصیراحمد دولت‌آبادی؛ احمدعلی علیزاده؛

حفیظ الله زکی؛ اسماعیل حکیمی.

شماره‌های چاپ‌شده ۱-۳۲، زمان نشر از تیرماه سال ۱۳۷۳ تا آخرین

شماره. محل نشر: جمهوری اسلامی ایران - قم.

فصلنامه سراج یکی از نشریات پربار در ایران بین مهاجرین بود.

مقالات نسبتاً تحقیقی در موضوعات سیاسی، اجتماعی، تاریخی،

فرهنگی، ادبیات به نشر می‌رسید. این نشریه لنگان‌نگان تا ۳۲ شماره

با قطع وزیری ادامه داشت. شماره‌های آن ۲۰۰ ص تا ۴۰۰ صفحه

تدوین می‌شد. شماره‌های ۱ تا ۴ رحلی است. استاد بصیراحمد

دولت‌آبادی یکی از نویسندگان این مجله تحقیقی بوده و مقالات

بسیار ارزنده‌ای ذیل را به نشر سپرده است.

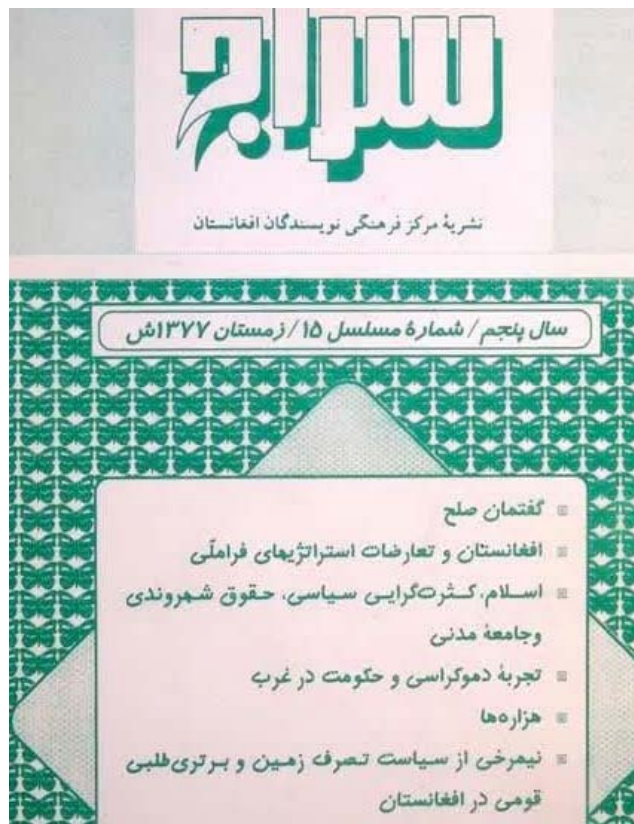
۱. فرهنگی، «سیر تحولات فرهنگی و آموزشی در افغانستان»، (۱۲۰ -

۱۰۵)، سراج، سال اول، شماره ۱، ۱۳۷۳.

۲. تاریخی، «بیوگرافی شهید علامه «بلخی»، (۱۴۴ - ۱۳۳) سراج، سال

اول، شماره ۱، ۱۳۷۳.

۹. سیاسی، «ریشه‌های بحران و راه‌های محتمل آشتی ملی در افغانستان»، (۸-۳۰)، سراج، سال سوم، شماره ۱۲، ۱۳۷۶.

۱۰. سیاسی، «ناگفته‌هایی درباره تقسیمات اداری و کشوری در افغانستان»، (۸-۶۴)، سراج، سال چهارم، شماره ۱۳ و ۱۴، ۱۳۷۶. مقاله بلندی است درباره تقسیمات ناعادلانه اداری در افغانستان. در این مقاله حکومت‌های گذشته را به چالش کشیده از ناعادلانه بودن تقسیمات اداری فریاد برمی‌آورد.

۱۱. سیاسی، «گروه‌ها شیعی و ائتلاف شکننده»، (۷۸-۱۵)، سراج، سال ششم، شماره ۱۶ و ۱۷، ۱۳۷۸.

۱۲. تاریخی، «شیوه تاریخ‌نگاری و تاریخ‌سازی در افغانستان و جهان»، (۱۰۰-۱۳۱)، سراج، سال ششم، شماره ۱۸، ۱۳۷۸. این مقاله نقدی است بر روند شکل‌گیری تاریخ در افغانستان است که زورمندان برای کتمان، حقایق چگونه دست به تحریف تاریخ می‌زند و چگونه تاریخ افغانستان تحریف نموده است.

تاریخی اقتصادی

۱۳. تاریخی اقتصادی، «توسعه و بازسازی افغانستان، راهکارها و چالش‌ها»، (۱۵۰-۱۹۲)، سراج، شماره ۱۹، سال نهم، ۱۳۸۱.

۳. تاریخ سیاسی، «هزاره‌جات در گذشته‌های دور و نزدیک»، (۱۲۷-۱۶۰)، سراج، سال دوم، شماره ۳ و ۴، ۱۳۷۴.

۴. سیاسی، «زندگی‌نامه و بررسی قیام ابراهیم‌خان گاو سوار»، (۹-۵۷)، سراج، سال دوم، شماره ۵، ۱۳۷۴.

۵. نیمرخ از سیاست تصرف زمین و برتری طلبی قومی در افغانستان؛ این مقاله در دو قسمت به چاپ رسیده است نام نویسنده آن «ابو احسان» قید شده ولی بنده احتمال زیاد می‌دهم از دولت‌آبادی باشد چون ادبیات نوشته خیلی نزدیک به ادبیات استاد بصیراحمد دولت‌آبادی است. سال ۵، شماره ۱۵، زمستان ۷۷، ص ۱۸۳-۲۲۷؛ سال ۶، شماره ۱۶-۱۷، بهار و تابستان ۱۳۷۸، به ترتیب.

۶. اجتماعی، «ساختار جمعیت و کتمان حقایق در افغانستان»، (۵۵-۸۴)، سراج، سال دوم، شماره ۷، ۱۳۷۵.

۷. سیاسی، «سیر تحولات انتقال قدرت در افغانستان»، (۳۳-۷۴)، سراج، سال دوم، شماره ۹ و ۱۰، ۱۳۷۵.

۸. یادمان، «رهبر شهید استاد مزاری را چگونه می‌شناسیم؟ (به مناسبت دومین سالگرد شهادت استاد مزاری)»، (۲۵۰-۲۲۱)، سراج، سال سوم، شماره ۱۱، ۱۳۷۶.

بر روند شکل‌گیری تاریخ در افغانستان است که زورمندان برای کتمان، حقایق چگونه دست به تحریف تاریخ می‌زنند و چگونه تاریخ افغانستان تحریف نموده است.

تاریخی اقتصادی

۱۳. تاریخی اقتصادی، «توسعه و بازسازی افغانستان، راهکارها و چالش‌ها»، (۱۵۰-۱۹۲)، سراج، شماره ۱۹، سال نهم، ۱۳۸۱.

۱۴. ملافیض محمد کاتب هزاره مورخ دوران‌دیش و هدف‌دار افغانستان، سال ۱۱، شماره ۲۰ بهار ۱۳۸۳، ص ۲۸۱-۲۴۴. این مقاله مکمل نوشته قبلی است. در مقاله قبلی از روند تاریخ‌ساز در افغانستان انتقاد می‌کند و در این مقاله با ذکر نامی از کاتب هزاره به نکته‌ها و دقت‌های که کاتب برای ابراز حقایق در لابه‌لای کلماتش پرداخته است دولت‌آبادی می‌پردازد.

۱۵. نقد، «تأملی بر قانون جدید احزاب سیاسی در افغانستان»، (۱۳۳-۱۳۴)

مزارشریف، سراج، شماره ۲۱، سال یازدهم، تابستان ۱۳۸۳.

۱۶. سیاسی، «پیشینه مجلس شورای ملی در افغانستان»، (۶-۲۳)،

مزارشریف، سراج، شماره ۲۴، سال یازدهم، تابستان ۱۳۸۴.

۱۷. فرهنگ و اندیشه، «آثار و پیامدهای فرهنگی - اجتماعی مهاجرت»،

(۱۹۲ - ۲۱۷)، مزارشریف، سراج، شماره‌های ۲۵ و ۲۶، سال دوازدهم،

پاییز و زمستان ۱۳۸۴.

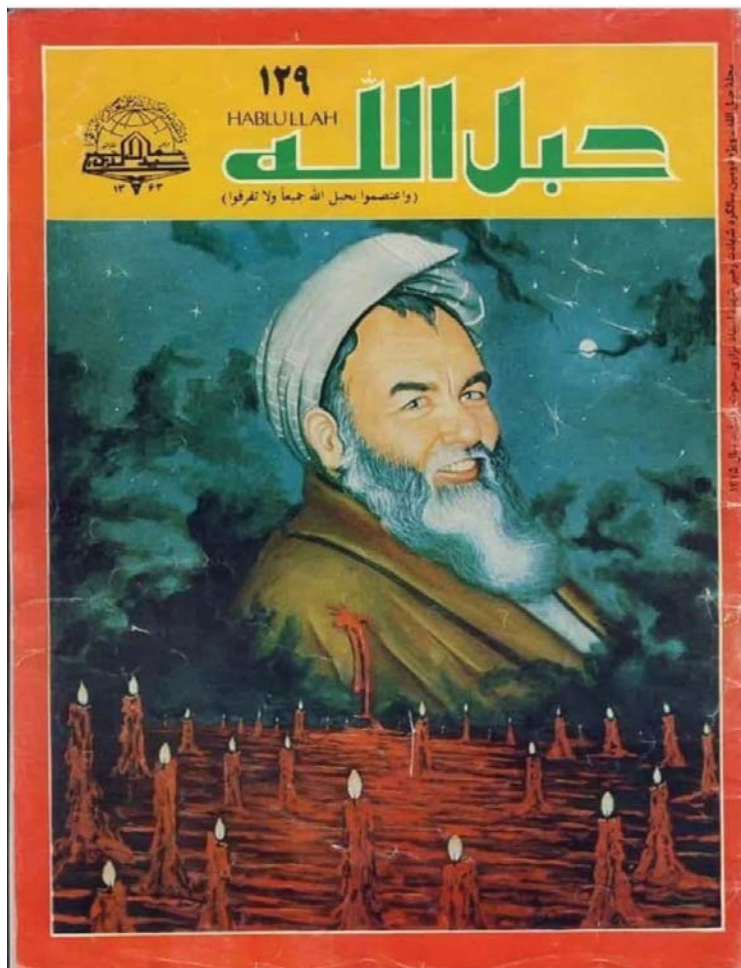
سوم: ماهنامه حبل‌الله

صاحب‌امتیاز: ارگان نشراتی سید جمال‌الدین حسینی، مدیرمسئول:

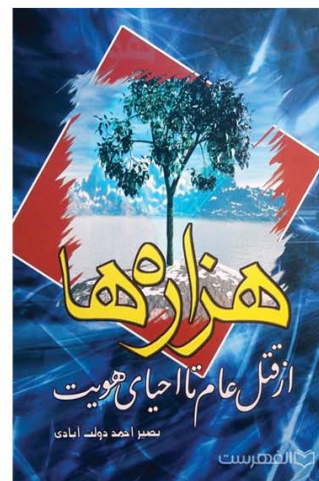
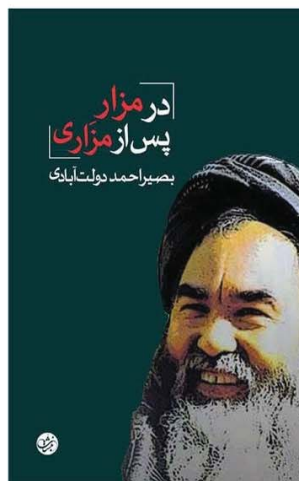
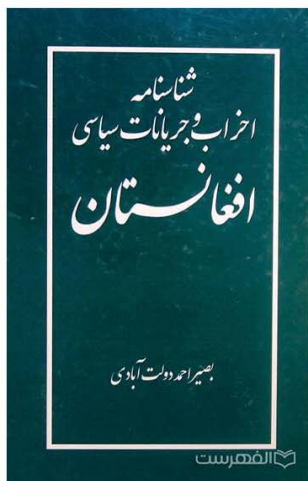
شهاب/ سمیع (بصیر احمد دولت‌آبادی)

شماره‌های چاپ‌شده از ۰ تا ۱۳۵، زمان نشر: از ۳۱ جوزا ۱۳۶۳ تا دلو

۱۳۷۶؛ مکان نشر: ایران - تهران.

جلد ششم از شماره ۸۱ تا ۹۹؛
 جلد هفتم از شماره ۱۰۰ تا ۱۲۲؛
 از شماره ۱۲۲ به بعد تا شماره ۱۳۵ جلد نشده است، بدون جلد وجود دارد.
 ماهنامه حبل‌الله بسیاری از مقالات آن بدون ذکر نویسنده نوشته شده است، به استثنای شماره‌های اخیر آن. اما وقتی به مجلدات این ماهنامه مراجعه کردم بامداد و در برخی از شماره‌ها با خودکار نام برخی از نویسندگان نوشته شده بود. در یک نگاه اجمالی معلوم می‌شود که بیشتر مقالات آن توسط دولت‌آبادی نوشته شده است که در برخی از شماره‌های مدیرمسئول «سمیع» ذکر شده است.
 بصیر احمد قلم‌زنی جدی را با حبل‌الله آغاز کرد، چنانچه خود ایشان این مطلب را برایم زمانی بیان کرد. سطح نوشته‌های ماهنامه در

یکی از با دوام‌ترین نشریه که بین مهاجرین در ایران بدون وقفه به چاپ می‌رسید، ماهنامه حبل‌الله بود. این نشریه با قطع رحلی به صورت مرتب بدون وقفه به نشر می‌رسید. اولین شماره آن در ۳۱ جوزا ۱۳۶۳ به نشر رسید و تا ۱۳۵ شماره آن به چاپ رسید یا لاقلاً من تا این شماره را یافتم.
 حبل‌الله که در مرکز فرهنگی نویسندگان افغانستان وجود دارد در ۷ جلد مجلد گردیده است:
 جلد اول از شماره ۰ تا ۱۲؛
 جلد دوم از شماره ۱۳ تا ۳۰؛
 جلد سوم از شماره ۳۱ تا ۴۶؛
 جلد چهارم از شماره ۴۷ تا ۷۰؛
 جلد پنجم از شماره ۷۱ تا ۸۷؛

سطح پایین‌تر استاندارد است و به‌خصوص مقاله‌های اوایل آن. در حبل‌الله برخی از عناوین است که در خیلی از شماره‌های آن نشر شده است، نویسنده آن استاد بصیراحمد دولت‌آبادی است.

الف) مقالات دوره استاد بصیراحمد دولت‌آبادی در مجله ماهانه حبل‌الله

مجله حبل‌الله در اوج انقلاب و مبارزات ملت شریف افغانستان علیه شوری راه افتاد بعد این مجله ادامه یافت، به دلیل مسائل امنیتی غالب مقالات استاد بصیراحمد دولت‌آبادی به نام ایشان نیست بلکه یا بدون نام است با نام مستعار مانند سمیع و... می‌باشد.

۱. «افغانستان در ماهی که گذشت/ وقایع مهم افغانستان»، یکی از زیباترین نوشته‌های حبل‌الله به نظرم همین قسمت است، تاریخ روزشمار افغانستان از زبان فردی است که درگیر با مسائل انقلاب و جهاد بوده که به نوعی تاریخ مستند است. اگر این مجموعه را فردی یافت می‌شد چاپ می‌کرد قطعاً برای جوانان و جویندگان تاریخ معاصر افغانستان سودمند است. این عنوان از شماره صفر شروع شده تا آخرین شماره ادامه دارد (تا شماره ۱۳۵، سال ۱۴، دلو ۱۳۷۶)، البته در شماره‌های آخر عنوان این مجموعه به این عناوین نیز آمده: «افغانستان و تحولات آن» و «وقایع مهم افغانستان».

۲. «امام و مسائل جهانی»، این عنوان از شماره صفر شروع می‌شود تا رحلت حضرت امام خمینی (ره) ادامه می‌یابد.

۳. «پیرامون سخنان ارزنده فقیه عالیقدر آیت‌الله‌العظمی منتظری»، عنوان فوق نیز از شماره صفر شروع می‌شود تا شماره ۵۲-۵۳، قوس ۱۶۷ ادامه دارد. ظاهراً تا زمانی که مرحوم آیت‌الله منتظری به‌عنوان قائم مقام رهبری بوده نشر می‌شده پس‌از آن متوقف می‌گردد.

۴. «اخبار نهضت‌های اسلامی»، مجموعه نوشته‌های است که در بیشتر از شماره‌های حبل‌الله تا دهه ۷۰ وجود دارد تدوین‌کننده آن دولت‌آبادی است.

۵. شماره ۳۱ ویژه‌نامه ۶ جدی است تقریباً تمام مقالات آن از استاد بصیراحمد دولت‌آبادی است، زیر عنوان: «تشکیلات کشوری» در هفت فصل است که عبارتند از: فصل ۱. جغرافیایی تاریخی؛ فصل ۲. تاریخی؛ فصل ۳. اجتماعی؛ فصل ۴. اقتصادی؛ فصل ۵. فرهنگی؛ فصل ۶. نظامی؛ فصل ۷. سیاسی.

ب) مقالات دیگر

بیشتر کارهای حبل‌الله توسط افرادی محدودی انجام می‌شد، یکی از آن افراد که بیشترین نقش را در تهیه و تنظیم این نشریه داشت، استاد بصیراحمد دولت‌آبادی بود. برخی از نوشته‌های این مجله مختصر است که نمی‌توان، عنوان مقاله روی آن گذاشت، نوشته‌های کوتاه است.

با این توضیح به برخی از نوشته‌های دولت‌آبادی اکتفا می‌کنم:

۱. «کنفرانس مراکش»، سال ۱، شماره ۱، ۳۱ جوزا ۱۳۶۳.
  ۲. «انگیزه انتشار مجله»، در چند قسمت چاپ شده است. همان.
  ۳. «سه حوت»، همان.
  ۴. «انگیزه مهاجرت»، سال ۳، شماره ۳۲ دلو ۱۳۶۷.
  ۵. «کشتار مسلمان هند طرح تازه استعمار»، س ۳، ش ۳۶، جوزای ۱۳۶۶.
  ۶. «سه سال از عمر حبل‌الله گذشت»، همان.
  ۷. «پاسخ به نامه‌ها»، همان.
  ۸. «سرنوشت منطقه وابسته به سرنوشت ما است»، سال ۴، شماره ۳۷، سرطان ۱۳۶۶.
  ۹. «۲۶ سرطان ۵۲ مقدمه تجاوز نظامی روس در افغانستان»، همان.
  ۱۰. «تحفه و نوید (دیدار با فیضی برادر فیض کاتب و خانواده بلخی)»، سال ۴، شماره ۳۸، اسد ۱۳۶۶.
  ۱۱. «هزاره‌جات و خودمختاری»، سال ۲، شماره ۱۳، سرطان ۱۳۶۴.
  ۱۲. «جایگاه شهید بلخی در تاریخ معاصر افغانستان»، سال ۸، شماره ۸۳، اسد ۱۳۷۰.
- این‌ها برخی از مقالاتی است که در مجله حبل‌الله از استاد دولت‌آبادی نشر شده است. در حبل‌الله کمتر شماره را می‌توان یافت که استاد در آن مقاله نداشته باشد. آن‌گونه که بیان شد دولت‌آبادی از گردانندگان اصلی حبل‌الله به شمار می‌رفت. مقالات استاد دولت‌آبادی در سه نشریه فوق در موضوعات زیر قابل دسته‌بندی است: تاریخی؛ بیشترین حجم نوشته‌های استاد تاریخی است با نگاهی تحلیلی و انتقادی. سیاسی؛ فرهنگی و اجتماعی را در برمی‌گیرد.
- د) مقالات در سایر نشریات
۱. «آثار و پیامدهای فرهنگی - اجتماعی مهاجرت»، مزارشریف، شماره‌های ۲۵ و ۲۶، سال دوازدهم، پاییز و زمستان ۱۳۸۴.
  ۲. «مبارزات سیاسی شیعیان در افغانستان، مجله شیعه شناسی» پاییز

۱۳۸۴ - شماره ۱۱ (۲۲ صفحه - از ۱۰۷ تا ۱۲۸)

۳. روزنامه‌نگاری مهاجران افغانستانی در ایران (نگاهی از درون)، دولت‌آبادی، بصیر احمد، مجله کتاب ماه کلیات» آبان ۱۳۸۲ - شماره ۷۱ (۶ صفحه - از ۳۲ تا ۳۷).

استاد دولت‌آبادی به‌عنوان استاد مشاور

استاد دولت‌آبادی جز اولین افرادی بود که طرح و چگونگی تحقیق و پژوهش‌محور را در جامعه المصطفی، تدوین کرد. او خود را متعهد و ملزم به ارتقای سطح آگاهی در جامعه می‌دانست. از این‌رو، در نهاد آموزشی جامعه المصطفی به‌عنوان استاد راهنما و مشاور در برخی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد، ایفای نقش می‌کرد.

۱. افغانستان بحران‌های داخلی و نقش کشورهای تأثیرگذار، ارشد، محراب‌علی دانش، ۱۳۸۴.

۲. نقش علمای دینی در انقلاب اسلامی افغانستان، ارشد، علی خادم خادمی، ۱۳۸۴.

۳. نقد و بررسی آداب‌ورسوم هزاره‌ها از دیدگاه اسلام، ارشد، ابراهیم

حکمتی، ۱۳۸۵.

۴. فرهنگ و تمدن شیعیان افغانستان از دوره صفویه تا دوره معاصر، عبدالقیوم آبتی، ۱۳۸۵. (در ابتدای تدوین پایان‌نامه به مدت شش ماه به‌عنوان استاد مشاور بود).

منابع:

۱. مجله جبل‌الله از شماره ۱ تا آخرین شماره.

۲. مجله سراج از شماره ۱ تا شماره ۲۶

۳. مجله نگاه معاصر، شماره‌های متعدد

۴. هفته‌نامه وحدت، شماره‌های متعد